

vergadering **C127**
zittingsjaar 2022-2023

Woordelijk Verslag

Commissievergadering

Commissie voor Cultuur, Jeugd, Sport en Media

van 2 februari 2023

**Vlaams
Parlement**

INHOUD

VRAAG OM UITLEG van Stephanie D'Hose aan Jan Jambon, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, Digitalisering en Facilitair Management, over het lanceren van een bioscoopabonnement – 1001 (2022-2023)	3
VRAAG OM UITLEG van Stephanie D'Hose aan Jan Jambon, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, Digitalisering en Facilitair Management, over de cultuursector in tijden van snelle technologische veranderingen – 1125 (2022-2023)	5
VRAAG OM UITLEG van Chris Janssens aan Jan Jambon, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, Digitalisering en Facilitair Management, over de alarmerende daling van de boekenverkoop in Vlaanderen – 1241 (2022-2023)	9

VRAAG OM UITLEG van Stephanie D'Hose aan Jan Jambon, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, Digitalisering en Facilitair Management, over het lanceren van een bioscoopabonnement – 1001 (2022-2023)

Voorzitter: mevrouw Karin Brouwers

De voorzitter: Mevrouw D'Hose heeft het woord.

Stephanie D'Hose (Open Vld): Minister-president, inderdaad, 'let the beast go'. Het is ondertussen een klein jaar geleden dat ik aan u een vraag heb gesteld over het initiatief van vijf Brusselse arthousebioscopen om een abonnement te lanceren. Ik denk dat het heel belangrijk is om hier te benadrukken dat het gaat over 'arthouse'. Ze hadden daarvoor een opstartsubsidie gekregen van het netwerk Europa Cinemas. Vlak voor de zomervakantie is dit initiatief er gekomen. Voor een bedrag van 21 euro per maand kan de abonnee onbeperkt de Brusselse arthouse-filmhuizen bezoeken. Blijkbaar heeft men ook de wens om in 2023 uit te breiden naar Vlaanderen en Wallonië.

Een dergelijke formule bestaat in Nederland al langer. Uit een onderzoek van de Universiteit van Amsterdam bleek dat de bezoekfrequentie verdubbelt. We hebben dat ook gezien met de museumpas, die we ook overgenomen hebben van Nederland. Daardoor zijn de museumbezoeken substantieel gestegen. Het zou dus ook een meerwaarde kunnen zijn voor arthousecinema's die het in deze tijden moeilijker en moeilijker hebben.

Een jaar geleden hebt u in uw antwoord gezegd dat het Vlaams Audiovisueel Fonds (VAF) aan de slag ging met een marktonderzoek. U suggereerde ook om publiek, en de expertise over museumpas daarin mee te nemen.

Het is blijkbaar wel zo dat het Nederlandse model niet zo gemakkelijk te transponeren is, omdat wij over een veel kleinere schaal beschikken. Niettemin heeft het VAF het voorstel op tafel gelegd en plande het in 2022 nog een marktonderzoek. De bevindingen van het marktonderzoek, in combinatie met de ervaringen rond het Brusselse filmabonnement, zouden de Vlaamse arthousebioscopen kunnen helpen bij een mogelijke beslissing over hun aansluiting bij het initiatief.

Daarover heb ik de volgende vragen, minister-president.

Hebt u de suggestie doorgegeven om met publiek aan tafel te zitten, en werd daarop ingegaan?

Kunt u de bevindingen van het marktonderzoek van het VAF en de ervaringen rond het Brusselse initiatief toelichten?

Zijn er voldoende elementen om de knoop door te hakken en eventueel uit te rollen naar de Vlaamse arthousebioscopen?

De voorzitter: Minister-president Jambon heeft het woord.

Minister-president Jan Jambon: Mevrouw D'Hose, het VAF ging tussen 2020 en 2022 meermaals in gesprek met publiek. Bij drie gelegenheden werd ook over de potentie van een filmpas in Vlaanderen gesproken en de eventuele rol daarin van publiek. Het voorstel van publiek werd vervolgens ook voorgelegd aan de Vlaamse arthouses. Publiek volgt met veel interesse de ontwikkelingen van de abonnementsformule in enkele Brusselse bioscopen en trad zelf eveneens in gesprek met de Brusselse arthouses over de haalbaarheid van een filmpas, gerealiseerd met de expertise van de museumpas.

U vroeg ook naar het marktonderzoek. In het kader van het relanceplan 'Vlaamse Veerkracht' en initiatieven rond de heropbouw van het filmpubliek, legde het VAF het filmabonnement in 2022 opnieuw op de tafel van de Vlaamse arthousebioscopen. De introductie van de filmpas naar Nederlands voorbeeld is immers al langer een piste, maar botste bij de Vlaamse arthouses steeds op tal van argumenten voor en tegen. Om de arthouses te helpen om hieromtrent een beslissing te nemen, gaf het VAF aan iVOX de opdracht tot het uitvoeren van een marktonderzoek. De opdracht bestond erin om het potentieel van een filmpas na te gaan in Vlaanderen en te peilen naar de drijfveren en natuurlijk ook naar de hindernissen van zo'n concept. Het marktonderzoeksbureau iVOX voerde tussen 9 en 18 november 2022 een online survey uit bij een staalkaart van 1000 respondenten uit het iVOX researchpanel, representatief naar leeftijd, geslacht en diploma. Daarnaast ontving iVOX ook nog antwoorden van 571 arthousebezoekers. 1000 plus 571 dus.

Ik overloop de vijf belangrijkste conclusies van het marktonderzoek rond het eindpotentieel van een Vlaamse filmpas.

Eén op de vijf Vlamingen behoort tot het potentieel voor de filmpas, 18 procent om precies te zijn. Zij geven aan dat ze bereid zijn om de filmpas te kopen en zijn ook geïnteresseerd in film en cultuur. Bij de arthousebezoekers behoort het overgrote deel, namelijk 87 procent, tot het potentieel.

18- tot 34-jarigen behoren vaker tot het potentieel voor de filmpas dan 55-plussers. Dat is het geval zowel bij de staalkaart Vlamingen als bij de staalkaart arthousebezoekers.

Gemiddeld zouden de Vlamingen die tot het potentieel behoren om de filmpas te kopen deze 3 keer per maand gebruiken. Het gemiddelde ligt iets hoger voor de arthousebezoekers die tot het potentieel behoren. Het is 3,4 bij de staalkaart van de 1000 respondenten, en 3,7 bij de arthousebezoekers.

Zeven op de tien Vlamingen en zes op de tien arthousebezoekers die tot het potentieel behoren, zouden de filmpas ook in verschillende steden gebruiken. Vooral bij de vertoning van een specifieke film die ze zeker willen zien.

De optimale prijsstelling ligt ergens tussen de 19 en 21 euro. De arthousebezoekers zijn net zoals de Vlamingen niet bereid om meer te betalen voor de filmpas. Daarover zijn ze dus unisono.

De Brusselse Cinevillepas werd in juni 2022 opgestart door Kinograph, Vendôme, Cinema Galleries en Cinema Palace. Ondertussen sloten ook Cinema Nova, Cinéma Aventure, Cineflagey en CINEMATEK aan. Cinevillepas Brussel telt sinds de lancering in juni bijna 2500 abonnees en 5000 bezoeken. De initiatiefnemers verenigden zich in de coöperatieve vennootschap Belgian Arthouse Cinema Pass. Voor de realisatie van de website, het platform, de pas, het scansysteem en aanverwante technologie ging deze vennootschap een overeenkomst aan met Cineville Nederland, dat kan buigen op haast veertien jaar expertise rond de ontwikkeling van een filmabonnement voor arthouses. De opstart van de Brusselse filmpas werd mede gefinancierd vanuit Europa Cinemas met een Collaborate to Innovate-premie. Deze premie werd ondertussen ook toegekend aan de uitrol van een Oostenrijkse filmpas, 'Nonstop – dein Kinoabo', die eveneens gebruikmaakt van de Nederlandse Cinevilletechnologie.

U vroeg of er voldoende elementen zijn om de knoop door te hakken. Op 13 december laatstleden organiseerde het VAF een overlegmoment met de Vlaamse arthouses, waarop de resultaten van het marktonderzoek en de eerste cijfers van de Brusselse Cinevillepas werden voorgesteld. De Vlaamse arthouses maakten vervolgens de afspraak om het gesprek over de implementatie van de filmpas samen verder te zetten. Gezien de onafhankelijkheid van deze overwegend commerciële vennootschappen

neemt het VAF in dit dossier in de eerste plaats een faciliterende rol op. De beslissing over de aansluiting van de Vlaamse arthouses bij het Brusselse filmpasinitiatief en de uitrol van een filmpas in Vlaanderen ligt dan ook in de handen van de betrokken organisaties. Maar ik denk dat zij nu wel alle elementen op tafel hebben liggen om tot een besluitvorming te komen. Wij zullen dat vanuit het VAF natuurlijk verder opvolgen en faciliteren, maar de ultieme beslissing ligt natuurlijk bij hen.

De voorzitter: Mevrouw D'Hose heeft het woord.

Stephanie D'Hose (Open Vld): Dank u wel, minister-president. Ik ben toch wel blij om de resultaten van dat marktonderzoek te horen. Die zijn eigenlijk redelijk positief en tonen dat er een potentieel kan zijn dat redelijk substantieel is.

Ik denk dat het absoluut waar is dat het VAF hierin een faciliterende rol heeft. Het is fijn dat men dat wil opnemen. Het is natuurlijk wel interessant dat Brussel een beroep heeft kunnen doen op Europese subsidies. Er moet dus wel een mogelijkheid zijn, denk ik, dat de Vlaamse arthousebioscopen dan ook een beroep kunnen doen op die subsidies, om dat verhaal op te starten.

Goed, met deze cijfers lijkt het mij toch echt wel van belang om daarmee aan de slag te gaan en om ook de Vlaamse arthousecinema's voor een stuk bij te staan. Ik heb eigenlijk geen bijkomende vragen. Ik denk dat we vooral moeten afwachten hoe het verder loopt.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Stephanie D'Hose aan Jan Jambon, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, Digitalisering en Facilitair Management, over de cultuursector in tijden van snelle technologische veranderingen – 1125 (2022-2023)

Voorzitter: mevrouw Karin Brouwers

De voorzitter: Mevrouw D'Hose heeft het woord.

Stephanie D'Hose (Open Vld): Minister-president, vorige week heb ik op Gedichtendag een gedicht voorgedragen dat is geschreven door ChatGPT. Dat was een beetje de aanleiding voor deze vraag. We zien momenteel een constante stijging van technologische ontwikkelingen, ook binnen de cultuursector. We zien de opkomst van non-fungible tokens (NFT's) – we kunnen het daar ook eens over hebben –, augmented reality en artificiële intelligentie. Bijvoorbeeld kunstenaars die NFT's gebruiken om hun werk te verkopen of musea die augmented reality inzetten om bezoekers een extra dimensie aan hun bezoek te geven. Ik kan bijvoorbeeld het bezoekerscentrum van het Lam Gods aanbevelen, daar krijg je een heel andere beleving alvorens je het 'masterpiece' zelf ziet. Die NFT's kunnen ook ingezet worden om aan fundraising te doen binnen cultuur. U weet dat het verhaal van de aanvullende financiering iets is wat mij zeer fel interesseert.

In Nederland is de organisatie DEN de aanjager van digitale transformatie voor cultuur en deelt het rond deze innovatieve technologieën enkele praktijkvoorbeelden om de rest van de sector te inspireren. Op die manier komt men meteen ook te weten hoe, via deze technologieën, een breder en diverser publiek bereikt kan worden.

Ik vroeg mij daarom af, of er op het vlak van dergelijke innovaties bij ons voldoende beleid is om de cultuursector niet achter de feiten aan te laten lopen en de vele nieuwe technologieën die beschikbaar zijn, niet te missen. Natuurlijk zijn er ook gevaren, we moeten dat ook duiden, bijvoorbeeld op het vlak van auteursrechten en dergelijke meer.

Daarom heb ik de volgende vragen aan u.

Ik gaf eerder zelf enkele voorbeelden. Hebt u zicht op interessante initiatieven in de sector?

Kunt u aangeven hoe u de cultuursector zult ondersteunen in het gebruik en de implementatie van deze nieuwe technologieën, zodat onze culturele instellingen up-to-date blijven?

Zoals gesteld gaat alles heel snel. Waar kunnen organisaties vandaag het best aankloppen voor prangende vragen hieromtrent?

De voorzitter: Minister-president Jambon heeft het woord.

Minister-president Jan Jambon: Mevrouw D'Hose, wat de voorbeelden betreft, innovatie is zeker aanwezig in de cultuursector maar verloopt momenteel nog veelal gefragmenteerd. Dit heeft te maken met het feit dat het huidige instrumentarium voornamelijk sectoraal georiënteerd is, al vormen de 'Innovatieve partnerprojecten' daar een uitzondering op. Er worden binnen kunsten en cultureel erfgoed mooie dingen ontwikkeld al kan meer samenwerking nooit kwaad, het is eerder wenselijk. Dat lees je trouwens ook in de visienota 'Naar een slagkrachtige cultuursector in digitale tijden' waarbij onze visie op de digitale transformatie van de cultuursector wordt voorgesteld en het digitale luik van onze kernspelers dus meer op elkaar zal worden afgestemd.

Ik herinner u ook graag aan onze eigen projecten zoals het 'virtueel museum', dat zich focust op nieuwe technologische manieren van omgang met cultureel erfgoed om op die manier tot nieuwe vormen van 'digital storytelling' te komen en uitdagende gebruikerservaringen aan te bieden, onder andere door ze te verweven met spelmechanismen, augmented reality en personalisatie. Onder de motorkap zet het 'virtueel museum' in op hergebruik van bestaande erfgoeddata, en sluit daarbij onder andere aan op het relanceproject 'Doelgericht digitaal transformeren', dat een belangrijke basis legt voor datagedreven innovatie.

De sector heeft meer innovatieve projecten dan ik hier kan opnoemen maar ik pik er toch enkele mooie voorbeelden uit:

Afgelopen jaar werd in de context van de subsidielijn 'Innovatieve partnerprojecten' het project 'Checkin' Each Other Out' geselecteerd. Dit project is een unieke samenwerking tussen GLUON, Flanders Make en kunstenaar Jerry Galle, die de technische expertise vanuit robotica en artificiële intelligentie van Flanders Make combineert met sociologie en menswetenschappen.

Ten tweede, het project 'The NeuroRight Arcades' werd door Roel Heremans gerealiseerd bij Ars Electronica in het kader van de residentiewerking digitale cultuur. Het project bestaat uit vijf interactieve installaties die de 'NeuroRights' van intellectuele privacy, persoonlijke identiteit, wilsvrijheid, gelijke toegang tot intellectuele augmentatie, en bescherming tegen algoritmische vooringenomenheid tastbaar willen maken voor deelnemers. The NeuroRight Arcades wil de deelnemers hun eigen behoefte aan 'neurorights' laten inzien. Op deze manier bereiden gebruikers zich voor op een wereld waarin 'neuro-wearables' en brain computer interfaces (BCI's) alomtegenwoordig zullen zijn.

Het museum M in Leuven maakt gebruik van de HoloLens 2-technologie, een slimme bril die 3D-beelden toont alleen aan wie hem draagt. Deze technologie werd geïntroduceerd bij de kunstschaten van de Sint-Pieterskerk, waarvan het museum het beheer en de uitbating ter harte neemt. Het museum werkt samen met Microsoft om deze vernieuwende technologie ook bij de bezoekers te brengen en de manier waarop cultuur ervaren kan worden, te transformeren. Samen met

Studio Louter ontwikkelde het museum een bezoekersbeleving voor de HoloLens. Hierdoor krijg je bij twaalf topwerken spectaculaire 3D-beelden en animaties te zien, onder andere bij het triomfkruis boven het altaar van beeldsnijder Jan Borman. Hoewel dit werk zich erg hoog in de kerk bevindt, kun je het als bezoeker nu vlak voor je bekijken, op grondniveau.

In verband met uw vraag hoe we de cultuursector ondersteunen in het gebruik van nieuwe technologieën, verwijs ik naar de fragmentatie waarover ik het bij de eerste vraag al had. Zo'n toekomstgerichte aanpak voor technologische innovatie in de cultuursector zou op een coherente manier voor de hele sector vormgegeven moeten worden, uiteraard met respect voor bepaalde sectorale eigenheden indien dat relevant is. De brede culturele aanpak van Innovatieve partnerprojecten strekt daarbij tot voorbeeld, ook omdat die projecten vertrekken vanuit een gelijkwaardige samenwerking tussen een culturele organisatie en een partner uit een ander beleidsdomein, wat dus een technologiepartner kan zijn. Ook het feit dat we in 2022 met een 'Ultima voor Digitale Kunst' zijn gestart, toont het belang dat ik hecht aan innovatie.

Ik benadrukte in mijn visienota de strategische doelstelling 'Continu vernieuwen door experimenteren en leren'. Het is voor mij dan ook cruciaal dat de cultuursector nieuwsgierig is en actief gesensibiliseerd wordt om continu te vernieuwen. De mogelijkheid tot experiment is een belangrijke voedingsbodem om vernieuwing te stimuleren.

Het uitgangspunt is dat er een kader wordt uitgewerkt om digitaal innoveren permanent te stimuleren. Zo'n kader is nodig om drempels weg te nemen en zo digitale innovatie duurzaam en in een interdisciplinaire context te stimuleren en te ontwikkelen.

Het programma over digitale transformatie, dat op basis van de vermelde visienota door mijn administratie, in samenspraak met meemoo, publiq en Cultuurconnect en Digitaal Vlaanderen uitgewerkt zal worden, zal prioritaire acties bevatten om de digitale transformatie van de cultuursector te stimuleren. Een aanpak rond leren en digitaal innoveren zal daar deel van uitmaken.

Daarnaast loopt een onderzoek om het bestaande landschap in Vlaanderen waarbinnen cultuur, innovatie en wetenschap samenwerken, beter in kaart te brengen. Ook stellen we vast dat Europa bij veel programma's interdisciplinariteit centraal stelt en een duidelijke rol voor de culturele en creatieve sectoren stimuleert. Het doel van dit onderzoek is het verbinden van het landschap in Vlaanderen en de EU-initiatieven en het beschrijven van de mogelijke rol die een regionale overheid kan opnemen in het verknopen en ondersteunen van de twee niveaus. Dit onderzoek zal eveneens input leveren voor het programma over digitale transformatie.

In die context is het trouwens goed om te weten dat ik overweeg om dit jaar voor de nieuwe oproep in het kader van de subsidielijnn Innovatieve partnerprojecten een specifieke focus te leggen op digitale transformatie. Ik hoop de sector daarmee aan te sporen tot innovatieve projecten die inzetten op digitale creatie en beleving.

Culturele organisaties kunnen onder andere aankloppen bij Cultuurconnect. Deze organisatie coördineert de brede culturele opleiding 'Digitaal leiderschap'. Dit topic is direct verbonden met technologische innovatie: door culturele organisaties digitaal meer matuur te maken, wordt immers de vraag naar experiment gestimuleerd. Daarnaast heeft Cultuurconnect een traditie in het opzetten en het opschalen van experimenten, in dit geval digitale experimenten, op dit moment voor een afgebakende doelgroep.

De voorzitter: Mevrouw D'Hose heeft het woord.

Stephanie D'Hose (Open Vld): Er zitten heel veel elementen in uw antwoord, dus ik zal het nog eens rustig lezen. Nu is het inderdaad, zoals u zegt, gefragmenteerd en heel projectmatig. Het zijn allemaal zaken die oppoppen. Dan denk ik dat

het inderdaad belangrijk zal zijn om daar een kader en een beleid op te zetten, dat vanuit de overheid wat stuurt. We zullen, voorzitter, binnen enkele weken de bespreking doen van de visienota digitale transformatie. Ik denk dat het belangrijk zal zijn om daar ook oog te hebben voor de innovaties, om dat voor een stuk ook te kunnen begeleiden.

Het is heel goed dat nu al duidelijk is dat daar een organisatie mee bezig is: Cultuurconnect. Ik zou bij dezen toch de hand willen reiken naar Cultuurconnect om niet alleen af te wachten van waar die projecten komen, maar daar ook al een beetje top-down een kader voor te ontwikkelen.

Een tweede zaak: ik denk dat het heel wat uitdagingen brengt, maar ook wat bedreigingen. Er was bijvoorbeeld een computer die zagezegd een liedje had gemaakt van Nick Cave. Het is een schitterend nummer, maar Nick Cave vond dat natuurlijk niet zo tof. Dat kan ik me wel inbeelden. Het is natuurlijk ook wel een gevaar voor artiesten en kunstenaars. We moeten er de positieve zaken uit halen, maar ook het feit dat er eigenlijk plagiaat gepleegd kan worden, dat eigenlijk beter is dan het origineel. Die computer kan natuurlijk niet op een podium staan. Dat kan Nick Cave wel. Maar het kan wel gemaakt worden.

Dan denk ik dat we toekomstgericht moeten nadenken over een juridisch kader. Ik denk dat het toch tot sommige juridische problemen zal leiden. Ik vroeg me af hoe u daarnaar kijkt.

Karin Brouwers (cd&v): We vinden dat uiteraard zeer belangrijk. Ik heb hier ook al diverse vragen gesteld rond digitalisering, en meer bepaald over de rol van Cultuurconnect. We zullen binnenkort een hoorzitting doen met de spelers over die nota digitale transformatie in de cultuursector, en ik hoop dat het departement al aan de slag gaat om dat kader uit te werken, samen met de spelers. We hebben heel veel onderzoeksprogramma's, zowel binnen de Vlaamse overheid, maar ook bij onze universiteiten. We moeten erover waken dat ook de cultuursector daarnaar toegeleid kan worden, want ze kennen misschien niet altijd de weg daarnaartoe.

Ik bedacht me ook – het is immers ook de commissie Media – dat ook bij de VRT heel wat innovatie aanwezig is, die misschien linken kan leggen met de cultuursector. Zij delen die innovatie voornamelijk met de andere mediaspelers – in de mate dat ze het doen, maar het is wel de bedoeling – en dat kan misschien ook interessant zijn voor cultuur. Ik denk dat we dat wat ruimer moeten bekijken dan alleen de cultuursector op zich, en dit zeker over de hele Vlaamse overheid meenemen. Aangezien Digitaal Vlaanderen er ook mee bezig is, denken we dat het een mooi project wordt.

Zoals collega D'Hose terecht zegt: het gaat allemaal ineens heel erg snel. Ik geloof dat ik onlangs, gisteren nog, op een of ander programma, 'Het journaal', gezien heb hoe men die stemmen kan nabootsen. Men legt gewoon in de mond van Biden: 'Ik verklaar de oorlog aan Rusland.' Het was zo echt. Dat zijn zeer gevaarlijke evoluties. Maar voor cultuur biedt het absoluut ook mooie dingen, voordelen, maar misschien ook gevaren. We zullen zien. Ik kijk er echt naar uit om daar binnenkort onze gedachtewisseling over te hebben.

De voorzitter: Minister-president Jambon heeft het woord.

Minister-president Jan Jambon: Zeer kort: inderdaad, bij nieuwe opportuniteiten zijn er ook nieuwe bedreigingen. Dat is altijd zo. Bij auteursrechten is belangrijk: als we digitalisering zeggen, zullen we dingen opslaan, dingen met elkaar connecteren, dus cyberveiligheid ... dat zijn allemaal dingen die we moeten meenemen. Maar ja, in de reële wereld zijn er ook bedreigingen, en daar moeten we ons toch ook tegen wapenen.

Wat innovatie betreft, mevrouw Brouwers: Digitaal Vlaanderen is hier inderdaad mee in betrokken. Maar ik weet dat de VRT ook vragende partij is om hun innovatie niet alleen met mediapartners, maar ook met andere sectoren te delen. Daar is een zeer open benadering, dus ik denk dat die connecties ook gelegd moeten worden.

De voorzitter: Mevrouw D'Hose heeft het woord.

Stephanie D'Hose (Open Vld): Dank u wel allen voor de toelichtingen. Ik geef toe: ik ben echt een beetje een nerd. Ik volg die technologische innovaties op de voet. Het is echt geen science fiction meer. 'It's happening right now.' Ik denk dat het heel belangrijk is om daar met de overheid voor klaar te staan, zodat we er niet mee geconfronteerd worden als het ons overspoelt, en dan moeten zeggen dat er geen kader klaar staat. Bij dezen toch een warme oproep om daar volop mee bezig te zijn. Ik kijk uit naar de bespreking van de visienota in dat verband.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.

VRAAG OM UITLEG van Chris Janssens aan Jan Jambon, minister-president van de Vlaamse Regering, Vlaams minister van Buitenlandse Zaken, Cultuur, Digitalisering en Facilitair Management, over de alarmerende daling van de boekenverkoop in Vlaanderen – 1241 (2022-2023)

Voorzitter: mevrouw Karin Brouwers

De voorzitter: De heer Janssens heeft het woord.

Chris Janssens (Vlaams Belang): Minister-president, uit onlangs gepubliceerde cijfers blijkt dat de boekenverkoop in Vlaanderen tijdens de eerste zeven maanden van 2022 met bijna 4 procent gedaald zou zijn in vergelijking met het jaar voordien. De gegevens van marktonderzoeksbureau GfK Belgium werden gepubliceerd in september 2022. Volgens die cijfers zouden van januari tot en met juli 2022 in Vlaanderen 7,3 miljoen boeken verkocht zijn via de gebruikelijke verkoopkanalen zoals boekhandels – ook via onlineverkoop – en supermarkten. In vergelijking met de eerste zeven maanden van 2021 gaat het om een daling met 3,9 procent. Opvallend daarbij is dat de Nederlandstalige uitgaven nog sterker achteruitgaan dan de Engelstalige, die in tegenstelling tot de Nederlandstalige boeken een opvallend goed resultaat lieten optekenen. Het aantal verkochte exemplaren van Engelstalige boeken ging erop vooruit met 25 procent.

Op het einde van vorig jaar publiceerde een ander magazine, Boekblad, gelijkaardige cijfers over het hele jaar. Daarbij werd een gelijkaardige evolutie opgetekend, met name dat de verkoop van Nederlandstalige boeken erg te lijden heeft onder de opmars van Engelstalige boeken. De voorzitter van de Groep Algemene Uitgevers (GAU) omschrijft dat als 'verontrustend'.

Indien deze cijfers door u bevestigd zouden worden, dan denk ik wel dat we mogen zeggen dat dit een verontrustend verschijnsel is, omdat die dalende trend in de boekenverkoop in Vlaanderen geen nieuw gegeven is. Die dalende trend werd wel even onderbroken door de coronacrisis. Ik breng even in herinnering dat de boekhandels toen – toch zeker tijdens de tweede lockdown, meen ik – als essentiële winkels werden beschouwd. Ze werden dus opengehouden, waardoor een aantal mensen het plezier in lezen en de aankoop van boeken opnieuw omarmden. In 2020 en 2021 was er dus een stijging van de verkoop na enkele slechte jaren. Dat bracht de boekenverkoop weer op het niveau van vijf jaar geleden. Maar ook dat was niet meteen reden tot jubelen want ondanks de gestegen cijfers kon niemand ontkennen dat er in 2021 nog steeds 2,5 miljoen minder boeken werden verkocht in vergelijking met tien jaar geleden. Dat is een daling van toch wel 15 procent.

De daling die zich volgens de recente cijfers in 2022 opnieuw begint door te zetten, manifesteert zich in ongeveer alle genres in mindere of meerdere mate, met als schaarse uitzondering de poëzie, die weliswaar in absolute cijfers een verwaarloosbaar verkoopresultaat laat optekenen.

Nog een opvallende vaststelling is dat ook de verkoop van e-boeken weer achteruitgaat. De markt daalt met 3,7 procent nadat ze in 2021 ook al met 5,5 procent was gedaald.

Ik heb daaromtrent een aantal vragen, minister.

Kunt u wat duidelijkheid geven over die cijfers? Via welke verkooppunten werden ze opgetekend? Geven bijvoorbeeld ook de onafhankelijke boekhandels hun cijfers door aan dat onderzoeksbureau, of gaat het enkel over de grote ketens? Zijn de cijfers van supermarkten en dergelijke daar ook in opgenomen?

Kunt u de cijfers die gepubliceerd werden bevestigen? Zo ja, onderschrijft u dan de ernst van de problematiek die ik heb proberen te schetsen? Zo neen, kunt u dan andere verkoopcijfers van de recente jaren geven?

Wanneer hebt u de laatste maanden nog contact gehad met de boekensector en hebt u daarbij de problematiek van de dalende boekenverkoop aangekaart?

Dan wil ik het hebben over de ontleding. De zorgwekkende ontleding van Vlaanderen speelt ongetwijfeld mee in de dalende boekenverkoop. Vorige zomer hebt u de campagne 'Zomerlezen' opgestart waarin de Vlaamse Regering en de vereniging van Vlaamse boekenwinkels, Boekhandels Vlaanderen, de handen in elkaar sloegen voor een generieke boekencampagne. Die campagne wordt gespreid over een jaar en bestaat uit vier luiken. De actie 'Zomerlezen' was daarvan het eerste luik. De vereniging Boekhandels Vlaanderen en de Vlaamse Regering pompen elk 300.000 euro in dat initiatief. De campagne moet het boek promoten, leesbevordering stimuleren en vooral lezers aanmoedigen om opnieuw naar de lokale boekhandel te gaan. Wat dat betreft had ik graag even een tussentijdse stand van zaken gekregen. Kunt u al wat duidelijkheid geven over de concrete impact van 'Zomerlezen' en hoe u die impact wilt meten?

Ik wil het ook nog even hebben over de onvermijdelijke Boekenbeurs. Tot voor enkele jaren was die intussen ter ziele gegane Boekenbeurs de jaarlijkse hoogmis van het boek, die niet alleen extra aandacht maar ook extra verkoop genereerde. U hebt in eerdere commissiebesprekingen al aangegeven dat u wat dat betreft graag een faciliterende rol wilt spelen om privé-initiatieven te steunen die de Boekenbeurs nieuw leven willen inblazen. Kunt u aangeven of er voor dit jaar al plannen zijn?

Hebt u nog andere initiatieven betreffende leesbevordering en boekenverkoop die u kunt delen?

– *Marius Meremans treedt als voorzitter op.*

De voorzitter: Minister-president Jambon heeft het woord.

Minister-president Jan Jambon: Als het over boeken gaat is het meestal de heer Janssens die de dans leidt, waarvoor dank. De aangehaalde cijfers worden verzameld door het marktonderzoeksbureau GfK Belgium, op basis van de digitale kassagegevens van diverse boekverkooppunten, om zo te komen tot de GfK Panel-rapportering.

De Vlaamse boekenmarkt in deze cijfers betreft de algemene boekenverkoop in Vlaanderen en Brussel, exclusief de Franstalige verkopen. GfK rapporteert daarbij niet over wetenschappelijke of educatieve uitgaven. Binnen deze afbakening is, volgens GfK, de marktdekking van het huidige GfK Panel 89 procent, in zowel stuks als omzet.

Het gaat om enerzijds de traditionele boekenverkopers: een twintigtal lokale zelfstandige boekverkopers aangevuld met de verkopen van boekhandelketens als bijvoorbeeld Standaard Boekhandel en Fnac. Anderzijds zijn er de branchevreemde boekenverkopers: supermarkten als Carrefour, Colruyt, enzovoort, entertainment-specialisten als Mediamarkt, Dreamland en andere, en ten slotte de onlineverkoop. Dit laatste kanaal betreft de verkoop van fysieke boeken via webwinkels. En ook de verkoop door online boekenverkopers uit Nederland – Bol, Bookspot –, Duitsland – Amazon.de – en Frankrijk – Fnac, Amazon.fr – wordt hierin opgenomen indien het leveringsadres in Vlaanderen of Brussel ligt. De rapportering gebeurt op ISBN-niveau, de individuele boektitel dus.

Kan ik de cijfers bevestigen? De cijfers die u vermeldt worden effectief ook door de marktspelers gebruikt. Uitgevers en boekhandels die participeren aan het onderzoek ontvangen deze cijfers immers ook.

De cijfers sluiten aan bij de internationale context. Zo daalde ook de verkoop in de Duitse – min 4,2 procent – en Amerikaanse – min 6,5 procent – markten ten opzichte van 2021. De Nederlandse markt steeg dan wel licht met 0,4 procent, maar dit ligt zeker mede aan het feit dat de boekhandels in Nederland in de loop van 2021 een lange periode moesten sluiten. Internationaal zijn dus min of meer gelijkaardige tendensen merkbaar. Dus om de Nederlandse cijfers correcter te vergelijken moeten we het best wachten op de nieuwe cijfers.

Al bij al heeft de Vlaamse boekenmarkt het niet zo slecht gedaan in 2022: de omzet daalde slechts met 2,3 procent ten opzichte van 2021. Ik zeg 'slechts' omdat in februari 2022 de oorlog in Oekraïne van start ging met de gekende gevolgen: hoge energie- en voedingsprijzen, een algemene hoge inflatie, consumentenonzekerheid. Dat zijn dus elementen die niet echt hebben aangezet om veel te consumeren. Ongetwijfeld hebben deze economisch moeilijkere tijden ook een negatieve impact op de boekenverkoop.

De aangehaalde cijfers over 2022 zijn natuurlijk ook slechts een momentopname. Als alleen gekeken wordt naar de cijfers van december 2022 ten opzichte van de cijfers van december 2021, is er een omzetstijging van 2,4 procent zichtbaar. Ook is het marktaandeel van de boekhandel daarbij stabiel gebleven terwijl dat van onlinespelers met 3,6 procent is gedaald.

Bovendien was volgens de boekhandels 2022 ook geen grand cru-jaar als het over toptitels gaat. Het aandeel van de top 100 ging in omzet dan ook met 8,5 procent achteruit en dit is nu net het boekensegment dat een publiek aantrekt dat anders slechts zelden naar de boekhandel gaat. Boekenverkoop wordt immers traditioneel sterk beïnvloed door grote publiekstrekkingen. Zo stonden er in 2021 bijvoorbeeld 8 titels van de bij een breed publiek populaire Lucinda Riley boeken in de top 20, terwijl dit er in 2022 slechts 1 was. Daarentegen is 2023 dan weer gestart met 2 erg vlot verkopende titels – de biografie van prins Harry en 'Het verhaal van Vlaanderen' – met als gevolg dat de omzet van de eerste 3 weken van januari 2023 vergeleken met deze van vorig jaar 6,3 procent hoger ligt. Ik wil dus maar zeggen dat je de cijfers altijd vanuit een zeker perspectief moet bekijken.

Hoewel de cijfers dus steeds vanuit een breder perspectief bekeken moeten worden, is de boekenverkoop en het belang van de boekhandel daarin een blijvend aandachtspunt. Ter info, het BoekenOverleg organiseert op maandag 6 maart de negende Staat van het Boek waar een aantal uitdagingen voor de boekensector in werksessies zullen worden besproken. De uitdaging voor de fysieke boekhandel is er daar zeker alvast een van.

Dan was er ook het Zomerlezen en de campagne. Op initiatief van het BoekenOverleg en Boekhandels Vlaanderen werd er met steun van de Vlaamse overheid inderdaad een generieke boekencampagne opgestart die afgelopen zomer startte.

Intussen zijn er twee van de vier deelcampagnes uitgevoerd, namelijk Zomerlezen en 'Schenk een boek' in de eindejaarsperiode.

De finale evaluatie van de generieke boekencampagne gebeurt pas later. Voor deze campagne werd er door Literatuur Vlaanderen een overeenkomst met Boekhandels Vlaanderen gemaakt, waar de evaluatie een essentieel onderdeel van is. Boekhandels Vlaanderen zal de strategische en operationele doelstellingen evalueren door een analyse van, ten eerste, de input aan middelen en werkkrachten die deze campagne vereist, ten tweede, de processen en activiteiten, de output, de kwaliteit en de waarde van de geleverde diensten en goederen, en ten derde, de impact van de campagne op korte, middellange en lange termijn en de omgevingsfactoren die eventueel een invloed kunnen uitoefenen op de campagne. Dit op basis van onder andere verkoopcijfers, bezoekers op de winkelvloer en ingeruilde boekencheques in de boekhandel, websitebezoekers, de interesse op sociale media en een NPS-bevraging (Net Promoter Score) bij de consument.

Boekhandels Vlaanderen zal deze cijfers samen met een inhoudelijke analyse en een financieel verslag in een rapport bundelen.

Ik wens toch al mee te geven dat de Schenk een boek-campagne – dat was de tweede van de vier acties – die recent liep van 9 november tot en met 7 januari alvast een succes was. De 10.000 beschikbare boekencheques zijn de deur uitgevlogen. Daarmee is minstens opnieuw aangetoond dat het boek zich ook uitstekend leent als geschenkartikel. De komende actie zal focussen op kinderboeken in de jeugdboekenmaand in maart.

Dan is er de Boekenbeurs. Tussen uitgevers en boekhandels is er opnieuw een structurele dialoog. Ik heb die bijeen kunnen brengen, en die praten opnieuw met elkaar. Eind november vorig jaar stuurden boekhandels en uitgevers samen een persbericht de wereld in dat er weer nauwer samengewerkt zal worden met de zonet aangehaalde boekenactie Schenk een boek als eerste concreet resultaat. Ook de Vlaamse literatuurprijs 'de Boon' wordt door alle spelers samen beheerd.

Ik ben alvast verheugd dat de protagonisten uit het boekenveld elkaar weer weten te vinden en ik blijf bereid – zoals ik altijd al aangegeven heb – om waar nodig en zinvol een faciliterende rol op te nemen. Maar dat gaat de goede richting uit. Weliswaar zal een eengemaakte boekenbeurs niet voor dit jaar zijn.

Dan vroeg u of we bijkomende initiatieven plannen. De promotie van lezen en boeken blijft natuurlijk een permanent aandachtspunt, zo blijven de initiatieven in het kader van het Leesoffensief ook in de komende periode verder lopen. En natuurlijk zijn er ook alle initiatieven die door veel spelers in het boekenveld – en dan denk ik onder andere aan de bibliotheken, Iedereen Leest en vele anderen – worden genomen. Maar de initiatieven die we nu hebben lopen, zullen we eerst tot een goed eind trachten te brengen.

De voorzitter: De heer Janssens heeft het woord.

Chris Janssens (Vlaams Belang): Dank u, minister-president, om de cijfers enigszins in perspectief te plaatsen, en mee te geven dat er van een recessie zeker nog geen sprake is, en dat niet alles slecht nieuws is wat boekenverkoop betreft. Maar ik denk wel dat we zeker wat de rendabiliteit van de boekhandel betreft nog een aantal zaken niet helemaal kunnen incalculeren, met name de impact van die hoge energieprijzen, de stijgende personeelskosten en dergelijke meer. Die zullen ook nog hun gevolgen hebben op de omzet en de rendabiliteit van de boekhandel.

U hebt de cijfers meegegeven. De marktdkking van 89 procent is natuurlijk heel hoog. Maar u sprak over een 20-tal zelfstandige boekhandels die daarin meegenomen worden. Er zijn, als ik me niet vergis, in Vlaanderen en Brussel 36 zelfstandige

boekhandels. Waarom worden de cijfers van die andere 16 boekhandels niet mee in de cijfers opgenomen? Verder zijn de ketens natuurlijk wel betrokken, en de supermarkten, die sinds de gereglementeerde boekenprijs denk ik een minder grote rol spelen in de boekenverkoop. En dan is er natuurlijk nog de online verkoop.

Waar u niet op ingegaan bent, is het feit dat, ook vanuit de uitgeverswereld, het signaal komt dat Nederlandstalige boeken te lijden hebben onder de verkoop van Engelstalige boeken. Voor alle duidelijkheid: meertaligheid, zeker als je in eerste instantie ook Nederlands kent, is altijd een troef. Dat is ook het gevolg van de veranderde samenleving. Met name sociale media als TikTok of Facebook spelen daar een vrij grote rol in. Jongeren ontdekken boeken op TikTok en gaan die ook kopen in de boekhandel. Dat is allemaal prima, maar dat zijn dan wel in eerste instantie Engelstalige boeken, terwijl wij voor onze auteurs en onze uitgevers toch voor ogen moeten houden dat die Nederlandstalige uitgaven zeer belangrijk zijn.

Ik denk ook dat een van de doelstellingen van de gereglementeerde boekenprijs – zo was het ook meegenomen in de memorie van toelichting van dat decreet – was dat er een accent gelegd werd op de verkoop van Nederlandstalige titels. We moeten de Nederlandstalige publicaties natuurlijk ook beschermen, omdat die nu eenmaal het enige verdienmodel zijn voor onze uitgevers en onze schrijvers. Wat dat betreft hoor ik misschien nog graag uw reactie. Hoe denkt u de Nederlandstalige titels blijvend onder de aandacht te houden?

Tot slot, als u het hebt over de internationale context: wat de boekenverkoop betreft kan die misschien vergelijkbaar zijn. Maar wat er voor Vlaanderen bovenuit schiet, en in minder goede zin, is dat begrijpend lezen en leesmotivatie bij onze jongeren een bedroevend beeld toont. Dat blijkt uit internationaal vergelijkend onderzoek zoals het Programme for International Student Assessment (PISA) en dergelijke meer. We moeten zeker aandacht blijven hebben voor taalstimulering, voor vroeggeletterdheid vanaf zeer jonge leeftijd. Ik denk aan initiatieven die daarvoor genomen worden in de kinderopvang, kleuterscholen, verder onderwijs en dergelijke meer. We mogen die cijfers als maatschappij absoluut niet negeren. Ik kijk ernaar uit hoe u – in samenwerking met minister Weyts en eventueel andere ministers, en ook in het kader van Leesoffensief Vlaanderen – die slechte cijfers denkt te kunnen keren.

Marius Meremans (N-VA): Mijnheer Janssens, alleszins bedankt voor uw vraag. Ik vind het heel goed dat u op geregelde tijdstippen vragen stelt over de boeken. Ik vind dat enorm belangrijk. U hebt daar in het verleden ook al diverse vragen over gesteld. Uw laatste punt over begrijpend lezen is misschien ook wel belangrijk. Is er een correlatie tussen het minder sterk lezen van onze leerlingen – ont-lezing – en verkoop van boeken? Dat moet wel eens nagekeken worden. Het is alleszins zo dat de Vlaamse overheid – en wij allemaal trouwens ook – via dat Leesoffensief, via diverse maatregelen al proberen om lezen aan de man te brengen. Dat gebeurt via diverse kanalen. Ik heb ook gezien dat de openbare omroep op een gegeven moment bekende Vlamingen heeft laten voorlezen aan kinderen. Dat vond ik zeer goed.

Als we kijken naar het voorbeeld van Ierland, dan denk ik dat een aangehouden inspanning – maar die zal echt lang aangehouden moeten worden – het tij dan wel kan keren. Zoals ik altijd zei: mensen kopen minder boeken. Het is misschien weer kwestie om van de gelegenheid gebruik te maken: als we straks – nu nog niet, maar in het voorjaar – het seizoen ingaan van de lentefeesten en de communies, koop dan toch eens een boek of geef dan toch eens een boek als cadeau aan de jongeman – of jonge vrouw – die daar wordt gevierd.

De voorzitter: Minister-president Jambon heeft het woord.

Minister-president Jan Jambon: Mijnheer Janssens, die 20 van de 36: dat is een steekproef. Statistisch gezien is die steekproef zeker ruim genoeg. Ik denk dat je geen andere resultaten krijgt door er daar meer aan toe te voegen.

Wat het Engels betreft: ik denk dat dat inderdaad de gevolgen zijn van waar jeugd allemaal mee geconfronteerd wordt. Ik moet eigenlijk zeggen: aan jezelf ken je de helft van de wereld. Bij twee van mijn vier kinderen zie ik regelmatig dat ze Engelse boeken aan het lezen zijn. Ik denk dat dat een evolutie is. Maar u zegt terecht dat wanneer je start met een goede beheersing van de Nederlandse taal, hoe meer dat men zich oefent in andere talen. Volgens mij is dat gewoon een maatschappelijke tendens. Voor ons als beleidsmakers is het belangrijk om erop toe te zien dat de kennis van het Nederlands aan de basis ligt van die meertaligheid.

Wat de slechte cijfers van begrijpend lezen betreft: ik weet dat dat een van de heel grote actiepunten is van collega Weyts, meer bepaald begrijpend lezen en wiskunde, om dat ook in de eindtermen te vertalen. We hebben daarvoor ook een campagne in de scholen gedaan: Iedereen Leest. Ik denk dat het initiatief eerder bij onderwijs ligt. Wij zijn altijd bereid om dat waar nodig mee te versterken vanuit cultuur en media, maar begrijpend lezen bij de jeugd lijkt me in de eerste plaats een opdracht van onderwijs te zijn. Dat moet dus ook daar opgenomen worden.

De voorzitter: Het slotwoord is voor de heer Janssens.

Chris Janssens (Vlaams Belang): Minister, ik ben niet meer teruggekomen op de Boekenbeurs in mijn repliek, maar ik heb begrepen dat er dit jaar geen editie 2023 zal zijn. Ik hoop dat u dan de contacten met de sector warm houdt om zeker voor 2024 daar wel weer verandering in te brengen.

De voorzitter: De vraag om uitleg is afgehandeld.